

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Analýza a interpretace románu Kateřiny Tučkové Bílá Voda

Tereza Pavlacká

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených knižních a internetových zdrojů.

V Olomouci dne

.....

Tereza Pavlacká

Poděkování

Děkuji panu doc. Mgr. Jaroslavu Valovi, Ph.D. za vždy přívětivý přístup, inspiraci při volbě tématu a cenné rady poskytované při odborném vedení této bakalářské práce. Poděkování patří také mému příteli a rodičům za podporu během celého mého studia.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Tereza Pavlacká
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Jaroslav Vala, Ph.D.
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Analýza a interpretace románu Kateřiny Tučkové <i>Bílá Voda</i>
Název práce v angličtině:	Analysis and interpretation of Kateřina Tučková's novel <i>Bílá Voda</i>
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá analýzou a interpretací románu <i>Bílá Voda</i> české spisovatelky Kateřiny Tučkové. Cílem práce je seznámit se s osobou autorky a její tvorbou, rozebrat klíčové motivy díla a identifikovat význam <i>Bílé Vody</i> pro současnou českou literaturu.
Klíčová slova:	Kateřina Tučková, <i>Bílá Voda</i> , ženské řeholní řády, komunistická perzekuce, kněžka
Anotace práce v angličtině:	The bachelor thesis deals with the analysis and interpretation of the novel <i>Bílá Voda</i> by the Czech writer Kateřina Tučková. The aim of the thesis is to get to know the author and her work, to analyse the key motifs of the novel and to identify the significance of <i>Bílá Voda</i> for contemporary Czech literature.
Klíčová slova v angličtině:	Kateřina Tučková, <i>Bílá Voda</i> , female religious orders, communist persecution, priestess
Přílohy vázané v práci:	Bez příloh
Rozsah práce:	36 stran
Jazyk práce:	Čeština

Obsah

Úvod	6
1 Kateřina Tučková – život a tvorba	7
2 Román <i>Bílá Voda</i>	9
2.2 Hodnocení románu literární kritikou	10
2.3 Historický kontext	11
3 Analýza a interpretace <i>Bílé Vody</i>	14
3.1 Žánrové vymezení	14
3.2 Děj	14
3.3 Kompozice	17
3.4 Čas	18
3.5 Prostor	19
3.6 Jazyk díla	19
3.7 Charakteristika hlavních postav	21
3.7.1 Vedlejší postavy	25
3.8 Motivy	28
Závěr	32
Seznam použitých zdrojů	34

Úvod

Kateřina Tučková je jednou z našich nejpopulárnějších současných spisovatelek. Její tvorba je charakteristická otevíráním a popularizací málo známých historických či společenských témat. Na jejich pozadí se Tučková často věnuje příběhům žen, z nichž každá je svým způsobem výjimečná. Nejinak je tomu také v případě autorčina nejnovějšího románu *Bílá Voda*. Cílem bakalářské práce je toto dílo zanalyzovat, interpretovat a postihnout jeho význam pro současnou českou literaturu.

Jelikož studuji obor český jazyk a literatura v kombinaci s dějepisem pro vzdělávání, *Bílá Voda* coby téma kvalifikační práce pro mne byla ideální volbou. Musím však přiznat, že před prvním čtením jsem se obávala rozsahu a mnohvrstevnatosti této knihy. Tolik jsem se soustředila na košatý děj s mnoha odbočkami, že mi některé motivy a intertextové odkazy unikly. Teprve při druhém čtení jsem byla schopná identifikovat nejdůležitější aspekty knihy a zhodnotit její celkový význam.

Z historického hlediska zpracovává Tučková v *Bílé Vodě* problematiku perzekuce ženských řeholních řádů v komunistickém Československu. Z hlediska sociálního pak rozebírá téma nerovného postavení žen nejen v církvi, ale ve společnosti vůbec.

V první části bakalářské práce se seznámíme se životem autorky a její literární tvorbou. Stručně představíme několik jejích nejvýznamnějších děl.

Abychom lépe porozuměli dějinným událostem, o nichž v knize Tučková pojednává, nastíníme v druhé kapitole této práce osudy ženských řeholí v období komunistické totality.

Posléze přistoupíme k samotné analýze a interpretaci *Bílé Vody*. Specifikujeme literární žánr díla a podáme stručný výklad dějových linií. Rozebereme kompoziční výstavbu, časoprostor a jazykovou stránku románu. Charakterizujeme nejen hlavní postavy, ale také několik zajímavých postav vedlejších. Nakonec se pokusíme identifikovat nejdůležitější motivy díla.

V závěru práce shrneme poznatky nabyté během její tvorby a postihneme význam *Bílé Vody*. Zformulujeme vlastní hodnocení této knihy.

Dílním cílem této bakalářské práce je přispět k rozšíření povědomí o jedné z kontroverzních kapitol našich dějin, o níž má v dnešní době širší povědomí jen málokdo.

1 Kateřina Tučková – život a tvorba

Primárním zdrojem informací o autorce jsou její oficiální webové stránky. Doplňující životopisné údaje čerpáme ze sborníku Filozofické fakulty Masarykovy univerzity *Sto tváří, sto příběhů*.

Kateřina Tučková se narodila 31. října 1980 v Brně. Od raného věku vyrůstala bez otce, který předčasně zemřel. Dětství prožila v jihomoravské vesnici Moutnice, později se s matkou a sestrami přestěhovala do Kuřimi (Fasora, 2020).

Středoškolská studia absolvovala Tučková na brněnském gymnáziu třídy Kapitána Jaroše. Poté nastoupila na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity, kde studovala obor český jazyk a literatura v kombinaci s dějinami umění. Ve své diplomové práci se věnovala prozaickému dílu Věry Sládkové (Fasora, 2020). K této spisovatelce se později vrátila v monografii *Věra Sládková, prozaické dílo*. Během let 2006–2014 pokračovala v doktorském studiu kunsthistorie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Její dizertační práce *Skupina Radar* pojednávala o problematice tvůrčích skupin působících v období komunistické totality.

V současné době působí Kateřina Tučková jako spisovatelka, dramatička a také kurátorka výstav na volné noze. Angažuje se v různých lidskoprávních projektech, za což jí byla Ústavem pro studium totalitních režimů udělena Cena za svobodu, demokracii a lidská práva. Momentálně žije v Praze a v Brně.

Knižní prvotinou Kateřiny Tučkové je novela *Montespaniáda*, jež vypráví o vysokoškolské studentce Karin a jejím milostném poměru se starším ženatým mužem. Následně Tučková publikovala například čítanku současné ženské prózy a podílela se na vzniku několika povídkových souborů.

První větší úspěch zaznamenal až autorčin historický román *Vyhnání Gerty Schnirch*. Během studií se Tučková přestěhovala do centra Brna, jež bývá pro svou nechvalnou pověst nazýváno „Bronxem“¹. Právě odtud byli koncem května 1945 vysídlováni obyvatelé německé národnosti. V rámci tohoto tzv. brněnského pochodu smrti byly z města živelně vyháněny především staré osoby, ženy a děti. Mezi těmi se ocitá i hlavní hrdinka příběhu, dívka z česko-německé rodiny Gerta, se svou několikaměsíční dcerkou. Sledujeme jejich osudy za

¹ Bronx se nachází v americkém New Yorku. V 60. letech 20. století proslul jako nejbrutálnější část města a vyznačoval se nejvyšší kriminalitou.

vyčerpávající cesty a nucených prací na jižní Moravě, až po znovuzískání československého občanství a návrat domů. Zde Gerta prožívá další bouřlivé události 2. poloviny 20. století.

Za *Vyhánění Gerty Schnirch* byla Tučková nominována na Cenu Jiřího Ortena a Cenu Josefa Škvoreckého. Nakonec obdržela roku 2010 čtenářskou cenu Magnesia Litera. Dosud byl román přeložen do šesti světových jazyků. Roku 2013 vznikla audiokniha a o rok později její divadelní adaptace. Tématu brněnského pochodu smrti věnovala autorka rovněž sborník esejů čtyř spisovatelů, jejichž životů se událost různými způsoby dotkla.

Dalším oceňovaným dílem Tučkové jsou *Žitkovské bohyně*. Rozsáhlý román inspirovaný skutečnými událostmi a osobami pojednává o ženách z Bílých Karpat, nadaných výjimečnými schopnostmi. „Bohyně“ měly údajně schopnost léčit a vidět do budoucnosti, přičemž tento dar si předávaly z generace na generaci.

Hlavní hrdinkou knihy je Dora Idesová, patřící k posledním z rodu žitkovských bohyní. Jejich zázračnému umění se nenaučila, rozhodla se však o bohyních alespoň sepsat vědeckou studii. Během pátrání v archivech ministerstva vnitra pak Dora rozplétá osudy těchto pozoruhodných žen za nacistické okupace a komunistického režimu. Text je hojně prokládán nejrůznějšími dokumenty fiktivní povahy; úředními listinami, úryvky z diplomové práce či soukromou korespondencí (Nagy, 2012).

Za *Žitkovské bohyně* získala Tučková cenu Magnesia Litera a Cenu Josefa Škvoreckého. Kniha byla přeložena do dvaceti jazyků, včetně například arabštiny nebo makedonštiny. Dočkala se rovněž zpracování do audioknihy. Její divadelní adaptaci uvedla divadla Pod Palmovkou a Městské divadlo Brno.

Nejnovějším románem Kateřiny Tučkové je téměř sedmisetstránková *Bílá Voda*, jíž se budeme v následujících kapitolách věnovat.

2 Román *Bílá Voda*

Na *Bílé Vodě* pracovala Kateřina Tučková deset let, během nichž pátrala v archivech a hovořila s pamětníky. Finální verzi dlouho očekávaného románu vydalo nakladatelství Host roku 2022. Kromě úspěchů, jež sklidila mezi čtenářskou veřejností, obdržela *Bílá Voda* Státní cenu za literaturu a ocenění Český bestseller za rok 2022.

O podrobnostech vzniku knihy vypráví Kateřina Tučková v rozhovorech pro Český rozhlas Zlín a Český rozhlas Dvojka.

Impulesem pro tvorbu *Bílé Vody* byl autorce moment, kdy se dozvěděla o osudech řeholních sester za minulého režimu. Poté, co pronikla hlouběji do tématu, uvědomila si několik skutečností. Poznala, že jednoznačně rozšířenější je povědomí o perzekuci mužů-řeholníků, ačkoliv s jejich ženskými protějšky komunistická moc často nakládala mnohem hůře. Došla také k závěru, že ženská otázka v církvi jako taková byla a stále je opomíjena, což by se mělo změnit (Schulzová, 2022).

Stejně jako při psaní *Vyhnání Gerty Schnirch*², i nyní Tučková cítila, že musí prožít osudy svých postav, aby se do nich dokázala vcítit. Rozhodla se tedy okusit život v klášteře. Během svého pobytu u jedné z činných řeholních komunit měla možnost zjistit, co je denní náplň sester nebo jak se k sobě navzájem chovají. Kvůli *Bílé Vodě* také navštívila obec, v níž bývalý internační klášter stojí. Začala dokonce studovat teologii a docházet do kostela. Přitom si v sobě otázku víry uzavřela: „*Nechci patřit do institucionalizované církve kvůli postavení žen, které tam mají. (...) Vadilo mi, že ženy nemají na směřování katolické církve vliv, protože nemůžou přijímat vyšší svěcení, a že jsou tam zkrátka tak do počtu.*“ (Svobodová, 2022).

Tučková zmiňuje také osobnost sestry Ludmily Javorové, jež se stala předobrazem pro jednu z postav *Bílé Vody*. Javorová byla roku 1970 tajně vysvěcena na kněze. Moravská podzemní církev, jíž byla sestra Ludmila členkou, sledovala tímto krokem několik cílů. Jednak to bylo zajištění kněžských služeb vězněným ženám, k nimž mužští kněží neměli přístup. Pro případ, že by nedošlo k pádu komunistického režimu a tajná církev by se ocitla v ohrožení, měly kněžky navíc zajišťovat její kontinuitu.

² Tučková si na vlastní kůži – v noci a s kočárkem – vyzkoušela pochod smrti, který absolvovala její hrdinka Gerta. Hovoří o tom například v rozhovoru pro zpravodajský server iDNES.cz. https://www.idnes.cz/onadnes/vztahy/katerina-tuckova-rozhovor.A130806_224224_spolecnost_haa

Oficiálně a veřejně však Ludmila působit nesměla. Úskalím musela čelit i po tzv. sametové revoluci. Státní církev se k ní stavěla zády a v mnoha věřících přetrvávaly pochybnosti o platnosti kněžského svěcení žen. Hrozila jí dokonce exkomunikace. Tu papež Jan Pavel II. nakonec anuloval, veškerou pastorační činnost však Ludmile zakázal. Svěcení dalších kněžek bylo roku 1994 konečně znemožněno jeho pastýřským listem *Ordinatio sacerdotalis*, podle něž lze platně vysvětit na kněze jen pokřtěného muže.

Na rozdíl od svého románového protějšku se sestra Ludmila se stavem věcí smířila. Nalezla uplatnění jako učitelka náboženství. Až do smrti však zůstala přesvědčená o tom, že by kněžky dokázaly církevní život obohatit (Paměť národa, c2008–2024).

V závěru knihy se dočteme, že inspirací se Tučkové stal také biskup tajné církve Felix Maria Davídek, jenž chtěl ženám poskytnout kněžské svěcení a zrovnoprávnit je tak s muži v církvi (Tučková, 2022). Této jeho vizionářské snaze vzdala autorka *Bílou Vodou* obdivný hold.

2.2 Hodnocení románu literární kritikou

V této podkapitole si prostřednictvím odborných recenzí románu *Bílá Voda* ukážeme, jak autorčino nejnovější dílo hodnotí literární kritici.

Petr A. Bílek, literární historik a teoretik, ve svém článku pro on-line deník Aktuálně.cz pozitivně hodnotí autorčinu schopnost vybrat si ke zpracování téma, jež je „*silné, působivé a neprovařené*“ (Bílek, 2022). Volbou tématu byl příjemně překvapen také Petr Fischer. Ten kvituje snahu Tučkové vyvolat zájem o výjimečné ženy, na něž se v církvi i společnosti zapomíná (Nezbeda, 2022).

Literární kritici Kateřina Čopjaková a Petr Nagy v rozhovoru pro ČT Art přiznávají, že jejich povědomí o perzekuci řeholnic či o problematice kněžského svěcení žen bylo do přečtení *Bílé Vody* jen velmi povšechné. Čopjaková oceňuje, že způsob výstavby románu ponouká čtenáře k tomu, aby si sami dohledávali doplňující informace (Chuchma, 2022).

Negativně hodnoceným aspektem románu je jeho značná podobnost se *Žitkovskými bohyněmi*. Kryštof Eder ve své kritice doslova píše, že „*kompozičně se Bílá Voda podobá Žitkovským bohyním jako vejce vejci. Opět zde narazíme na propady z románové současnosti, tedy z roku 2007 a 2008, do minulosti. A opět se tak děje prostřednictvím mnoha fiktivních dokumentů.*“ (Eder, 2022). Stejného názoru je již zmíněná Čopjaková, která v úvodu románu zažívala vyloženě zklamání. Paralely se *Žitkovskými bohyněmi* nacházela především ve

způsobu, jímž byl příběh přes hlavní hrdinku rozehrán, a v množství použitých historických či fiktivních pramenů (Chuchma, 2022).

Autorce bývá vytýkán také rozsah románu. Podle Edera (2022) příběh kvůli mnoha odbočkám ztrácí dynamiku. Klára Fleyberková, slovesná dramaturgyně stanice Vltava, shodně podotýká, že by jí nevadilo, kdyby byla *Bílá Voda* o třetinu kratší (Nezbeda, 2022).

Jako problematické se jeví také postavy románu. Podle literární historičky Aleny Šidákové Fialové jim chybí vnitřní vývoj, jsou ploché a schematické, jejich jednání je nelogické (Javůrková, 2023). Čopjaková je charakterizuje coby „*psychologicky nevykreslené, jako kdyby na ně kvůli záplavě ‚dokumentů‘ nevybyly prostor ani energie*“. Nejvíce tím podle kritičky trpí hlavní hrdinka Lena (Novinky.cz, 2022). Bílek na postavách kritizuje rovněž fakt, že téměř všechny mluví a píší, navzdory časové propasti, obdobně: „*Podobný slovník, podobná větná stavba, ať jde o hlas vypravěče, hlášení okresních tajemníků či estébáků, anebo o deníky matky představené*.“ (Bílek, 2022).

Zajímavý je závěr časopisu *Česká literatura*. Podle něj hodnotí *Bílou Vodu* kladně historici a teologové, kteří kvitují autorčinu snahu zprostředkovat laické veřejnosti nepříliš známé téma z českých dějin. Naproti tomu literární kritici se vymezují vůči zmiňované schematičnosti postav a celkové plochosti románu (Javůrková, 2023).

2.3 Historický kontext

Tématem, které autorka v *Bílé Vodě* zpracovává, je perzekuce ženských řeholních řádů v komunistickém Československu. Abychom lépe porozuměli příběhu a byli jej schopni interpretovat, je vhodné se nejprve seznámit s historickým kontextem těchto událostí.

Poté, co komunistická moc v rámci tzv. „Akce K“ zúčtovala s mužskými řeholními řády, přišel na řadu násilný zásah proti řeholím ženským, tentokrát s krycím názvem „Akce Ř“.

Řeholnice dráždily režim především svou odlišností, a to jak vnější (řádový oděv), tak vnitřní (řízení se řádovými pravidly, neochota angažovat se v politických záležitostech aj.). Stát si však uvědomoval, že řeholnice nelze ze dne na den odstranit, a to primárně ze sociálního a zdravotnického sektoru. Sestry často působily v nemocnicích, starobincích, dětských domovech, v ústavech pro tělesně nebo mentálně postižené, ale také ve školství. Pro některé z těchto pracovních pozic by komunisté nedokázali dost rychle najít kvalifikovanou náhradu. Sestry byly pro svůj laskavý přístup a vnímání práce jako pomoc bližnímu v Kristu navíc mezi lidmi respektované a poměrně oblíbené (Vlček, 2005).

Ženské řehole bylo nutné dostat pod kontrolu. Komunisté však museli vymyslet jiný postup, než jaký aplikovali na řeholníky. Proto bylo stanoveno, že „Akce Ř“ má stihnout výhradně řeholní řády, jejichž specializací není zdravotnictví, sociální péče ani vedení školských zařízení pro postižené. Postup při obsazování ženských klášterů byl navíc o něco civilizovanější. Sestry nebyly přepadávány v noci, nešlo o formu vojenské operace. Úředníci Státního úřadu pro věci církevní je pouze „zdvořile“ požádali, aby s vystěhováním projevíly souhlas. Teprve kdyby odmítly, byly by odvedeny za použití násilí (Vaško, 2007). Během července až září 1950 bylo více než 4 000 řeholnic vyhnáno ze svých mateřinců a převezeno do soustředovacích středisek (Balík; Hanuš, 2007). Komunistická moc přitom argumentovala obavami z reakčního působení sester. Uprázdňené řeholní domy byly následně dány k dispozici armádě a jiným státním institucím (Kaplan, 1993).

Jelikož by samotná koncentrace řeholnic na jednom místě nevynášela státu zisky, byly asi dva tisíce práceschopných sester nuceně převedeny do průmyslu. Pracovaly pak převážně v továrnách na textil, v prádelnách či šicích dílnách, většinou ve zdraví škodlivých podmínkách (Vaško, 2007). Často též dostávaly do péče mentálně a tělesně postižené. Ti bývali za řeholnicemi vystěhováváni do pohraničí, aby „*nenarušovali radostný život pokrokového lidu*“ (Knihovny.cz, c2020). V odlehlých oblastech, včetně Bílé Vody, byly řeholnice zaměstnávány také v zemědělství.

Aby stát získal absolutní kontrolu nad řeholním životem, stanovil sestrám povinnost žádat o povolení, pokud se chtěly vzdálit z internačního kláštera. Podobně bylo regulováno přijímání nových členek řádů – každé přijetí musel schválit příslušný církevní úředník. Komunisté neměli zájem na rozšiřování početních stavů řeholních řádů. Naopak, jejich cílem byla úplná likvidace těchto komunit. V naprosté většině tedy přijímání novicek dovoleno nebylo (Balík; Hanuš, 2007).

Mladší řeholnice bývaly rovněž přesvědčovány k odchodu do civilu. Dělo se tak prostřednictvím jejich izolace od zbytku řádu, případně skrz tzv. svlékání z roucha. Muži pohybující se v okolí novicek byli ponoukáni k tomu, aby sestrám nadbíhali a vzbuzovali v nich romantické city. Často se však tato jejich činnost zvrhávala v obyčejné znásilňování. Po přivedení sestry do jiného stavu byli mladíci odměněni tučnou finanční částkou. Těhotné řeholnice měly oficiálně zapovězeno vrátit se k řádu (Podskalská, 2022).

K opouštění řádů sice docházelo, avšak jen velmi zřídka. Mnoho vystoupivších sester se navíc po roce 1989 ke svým komunitám vrátilo.

Počátkem léta 1952 došlo k uvěznění vyšších představených ženských řeholních řádů. Cílem tohoto opatření bylo rozvrácení struktury řeholí, oslabení vnitřní soudržnosti a poslušnosti, což slibovalo jejich snadnější ovládnutí a následnou likvidaci (Vaško, 2007).

O rok později začal být připravován další úder proti ženským řeholím. V rámci tzv. „Akce B“ stát hodlal zrušit všechny ženské řády a kongregace. Sestrám měl být nařízen odchod do civilních zaměstnání. V důsledku destabilizace poměrů v Sovětském svazu po úmrtí Stalina, stejně jako kvůli neklidné domácí situaci způsobené měnovou reformou, však byla „Akce B“ nakonec odvolána (Balík; Hanuš, 2007). Režim se spokojil s vytlačováním sester ze společnosti.

Dalším způsobem perzekuce řeholnic se staly vykonstruované soudní procesy a následné věznění. Obvinění se nejčastěji týkala pomoci perzekuovaným církevním představitelům i laikům, protistátní špionážní činnosti, týrání dětí či pacientů v nemocnicích, rozšiřování nelegálních tiskovin náboženského charakteru či protistátních výroků na veřejnosti. Tato obvinění měla sestry zdiskreditovat v očích veřejnosti, objevovala se proto také v tisku. Tresty si následně řeholnice odpykávaly v běžných věznicích spolu s ostatními politickými vězenkyněmi a kriminálnicemi (Vlček, 2005).

Během období politického uvolnění 60. let dosáhly členky některých řádů na umírněné komunistické moci ústupků, například možnosti přijímat „staré novicky“. Šlo o ty sestry, jež byly v průběhu roku 1950 poslány z řádů domů.

S příchodem vojsk Varšavské smlouvy a skončením éry tzv. pražského jara byla většina výtoky řeholnic ztracena. Došlo k opětovnému zákazu přijímání novic, na což mnohé řehole reagovaly zakládáním ilegálních komunit. Tajně byly přijímány další členky, docházelo rovněž k nezákonným svěcením nových kněží či kněžek (Balík; Hanuš, 2007).

Ani po pádu režimu se řeholnice nedočkaly pokoje. Z dob totality si s sebou nesly stigma kriminálnic či bludařek. I dnes, v letech svobody, tak stále musí bojovat o své společenské uznání.

3 Analýza a interpretace *Bílé Vody*

3.1 Žánrové vymezení

Z předmluvy k *Bílé Vodě* se dozvídáme, že „*tato kniha je román*“ (Tučková, 2022, s. 7), tedy výpravná próza velkého rozsahu, jež zachycuje široký a složitý úsek života včetně jeho vývoje. Charakterizujeme ji jako román historický. Chceme-li být ještě specifičtější, můžeme *Bílou Vodu* označit také za román klíčový, v němž skutečné osobnosti vystupují pod změněnými jmény (Peterka, 2007).

Na následujících řádcích uvedeme základní rysy historického románu. Zmíníme také několik příkladů autorů, jejichž historické romány reprezentují současnou českou literaturu.

Mocná a Peterka (2004) definují historický román jako fikci o minulosti, již autor sám neprožil. Pro jeho tvorbu je nezbytná znalost popisované epochy, přičemž informace o ní čerpá autor obvykle z dobových pramenů, z rozhovorů s pamětníky či z odborné literatury.

Jazyk historického románu bývá obvykle jazykem autorovy přítomnosti. V zájmu dosažení autenticity však mohou být využity také různé prvky dobové mluvy. Historičnost nejčastěji plyne z názvu díla, z letopočtů, vlastních jmen, z jazyka postav a jiných příznakových aspektů dané doby (Mocná; Peterka, 2004).

Nejznámějším současným autorem historických románů je bezesporu Vlastimil Vondruška, známý především rozsáhlými ságami *Husitská epopěj* a *Přemyslovská epopěj*. Mladší spisovatele vedle Kateřiny Tučkové reprezentuje například Karin Lednická, autorka románových kronik *Šikmý kostel* a *Životice*, Jakuba Katalpa se svými *Němci* či Radka Denemarková, z jejíž tvorby jsou známé především *Peníze od Hitlera*.

3.2 Děj

Hlavní hrdinka románu, bývalá novinářka Magdalena Lagnerová, se po neúspěšném pokusu o sebevraždu probouzí v nemocnici. Jakmile si uvědomí, že je stále naživu, chce si podřezat zápěstí skleněnými střepy. V tom jí však zabrání ošetřující sestra jménem Marie, jež řešení Lenina zoufalého stavu vidí v *Bílé Vodě*.

Jelikož už nemá co ztratit, Lena do odlehlé obce na česko-polských hranicích skutečně odjíždí. Nemíří však do tamní psychiatrické léčebny, jak bychom snad očekávali. Cílem její cesty je bělovodský klášter, obývaný příslušnicemi fiktivního řádu Anežčiných panen. Zde je Lena bez jakýchkoliv otázek přijata sestrou Evaristou, která jako by ji už očekávala. Lena

vezme nabízeným azylem zavděk. Na životě řeholní komunity se však jako ateistka podílet nehodlá. Raději tráví dny zavřená ve své cele, pronásledovaná mučivými vzpomínkami, jež si personifikovala do formy „bestie“, a chutí na alkohol.

Lena se řeholnicím straní. Vzhledem k tristnímu stavu kláštera je však nakonec donucena přeci jen participovat na jeho chodu. Aby byla něčím užitečná, zaměstná ji Evarista v bývalé klášterní knihovně. Hoře rozházených knih, novin, oběžníků, osobní i klášterní korespondence a jiných dokumentů má dát řád. Zatímco se probírá vším tím chaosem, objevuje deník anežské představené Tobie. Přes počáteční váhání jej Lena nakonec ukryje u sebe v pokoji a po večerech jím listuje. Postupně tak začíná rozkrývat osudy svých hostitelek.

Dozvídáme se, že matka Tobie si deník začala vést roku 1950. Tehdy ještě jako novicka zažila komunistickou „Akci Ř“. Její řád byl vyhnán z mateřského kláštera a převezen do internačního střediska v Bílé Vodě.

Spolu s ostatními novickami musela Tobie nastoupit do závodní továrny na zpracování lnu. Po utrpeném zranění, v důsledku kterého přišla o ruku, byla sice poslána zpět do Bílé Vody, ale také fyzicky odloučena od své přítelkyně Evaristy. Její smutný osud pak Tobii zjevila samotná Panna Marie. Evarista musela na oplátku za zprostředkování kontaktu s Bílou Vodou jistému příslušníku Lidových milicí platit svým tělem. Syna, počatého během trvání této „dohody“, jí odebrali. Poté byla ve vykonstruovaném procesu odsouzena ke dvanácti letům odnětí svobody.

V kriminále se Evarista setkala se ženami, jež její výjimečná osobnost nakonec přiměla ke vstupu do anežského řádu. Mezi ty patřila například bývalá prostitutka Bohdanka nebo dozorkyně Saulová. Ve vězení poznala Evarista také významnou postavou druhé části románu, biskupa Felixe. Ten bez vědomí státních orgánů i svých církevních nadřízených vyučoval bohoslovce a posílal je k tajnému svěcení do Východního Německa.

Poté, co byla Evarista propuštěna z vězení, vrátila se do Bílé Vody. Zde se stala hlavní podněcovatelkou odporu proti církevním hodnostářům, kteří se zaprodali komunistické moci. Poštvala tím proti sobě především mocného biskupa Havraje, jenž začal následně prosazovat radikální řešení otázky bělovodských řeholnic. Tehdy do tamní léčebny přišel také vzpurný a problémový mladík jménem Jan. Ten se přes svůj původní odpor k řeholnicím brzy stal důležitým činitelem klášterního života.

Po skončení éry pražského jara začali představitelé nového, tzv. normalizačního režimu řeholnicím znovu ztěžovat životy. Z obav před opětovným nastolením tvrdých poměrů z 50. let se Evarista, Tobie a Jan odhodlali k něčemu velmi troufalému. Prostřednictvím již zmiňovaného Felixe, biskupa moravské podzemní církve, měla být Evarista vysvěcena na kněžku.

Navzdory protestům některých řeholnic i mužských příslušníků tajné církve se Evarista skutečně stala kněžkou. Po revoluci roku 1989 jí ovšem papež činnost zakázal. Tvrdohlavá Evarista přesto kněžskou službu tajně vykonávala dál, a to i v době, kdy tyto informace Lena z Tobiina deníku čerpala.

Vraťme se však nyní do románové současnosti. Jak víme, Lena si na začátku příběhu málem vzala život, důvod však neznáme. Ve druhé polovině knihy na bělovodský klášter zaútočí vandalové. Sestrami přivolaná policie v Leně vzbudí takový strach, že z Bílé Vody uprchne. Zamíří pak do rodné obce Ruslava, kde nachází svůj opuštěný a policejními páskami zapečetěný dům. Právě zde do sebe všechno zapadne.

Dozvídáme se, že Lenin otec byl oním příslušníkem Lidových milicí, který znásilňoval Evaristu, a jejich potomkem je Jan. Vychází také najevo, že Lena nedopatřením zavinila smrt svého syna Antonína. Proto se pokusila o sebevraždu a před policií se následně ukryla do Bílé Vody. Zatímco Lena vstřebává fakt, že Jan je jejím nevlastním bratrem, dojde za podezřelých okolností k Evaristinu úmrtí.

Celým románem se jako červená nit táhne příběh vrchu Mariahilf, na němž stojí kaple s údajně zázračnou soškou Panny Marie Pomocné. Na toto poutní místo v blízkosti Bílé Vody proudily celá staletí zástupy lidí žádajících Bohorodičku o pomoc. Během druhé světové války však Mariina socha zmizela. Po roce 1946 došlo k uzavření lokality kvůli vysídlování německých starousedlíků, později byl vstup na horu vyhrazen pouze pohraniční stráž. Konání poutí komunisté zakázali, vrch chátral. Teprve roku 1967 dostaly bělovodské řeholnice povolení vykonat mariánskou pouť a Mariahilf zvelebit. Tehdy se také znovu objevila Mariina soška. Jelikož se komunistická moc obávala propuknutí politicko-náboženských manifestací, vyžádala si sošku pro vědecko-technologický průzkum. Nikoliv překvapivě pak Panna Maria Bělovodská skončila v rukou prelátů oficiální kolaborantské církve. O tom však řeholnice neměly ani ponětí. Nakonec zázračnou sošku vypátrá až roku 2007 Lena.

Příběh končí o jedenáct let později, s Lenou jakožto novou matkou představenou řádu Anežčiných panen (Tučková, 2022).

3.3 Kompozice

„Titul přináší čtenáři první informaci o knize“ (Vlašín, 1984, s. 386) a vedle obálky bývá obvykle tím, čeho si na díle všimneme nejdříve. V rámci této podkapitoly se proto nejprve zaměříme právě na titul námi analyzovaného románu.

Funkcí titulu je pojmenovávat, může však také naznačovat – žánr díla, jeho téma, významný motiv či některou z postav. Titul *Bílá Voda* odkazuje k obci, respektive k internačnímu klášteru, v němž se odehrává většina děje. Můžeme jej tedy klasifikovat jako titul prostorový (Lesák, 2010). Z hlediska gramatického by dle Eduarda Petrů (2000) *Bílá Voda* reprezentovala skupinu děl s titulem souslovným.

Kompozicí neboli tektonikou rozumíme záměrné uspořádání jazykových a tematických složek literárního díla do formálně uzavřeného útvaru (Lederbuchová, 2002).

Román *Bílá Voda* obsahuje celkem 63 kapitol a 39 fiktivních dokumentů různého druhu. Vzhledem k poměrně složité stavbě knihy rozebereme všechny její části postupně.

První oddíl tvoří kapitoly, jež jsou vyprávěny z perspektivy hlavní hrdinky a nesou název *Temná noc Leny Lagnerové*. Jinak je pojmenovaná pouze kapitola úvodní, *Nemrtvá*, a závěrečná, *Kompletář matky Magdaleny*.

Druhý oddíl, *Tobiin deník*, se skládá z deníkových záznamů matky představené. Prostřednictvím krátkých i rozsáhlých zápisků zachycuje Tobie život svého řádu v letech 1950 až 2005.

Třetí oddíl představují tzv. evangelia, jež nám přibližují životní příběhy dalších postav. Po vzoru bible v *Bílé Vodě* najdeme čtyři evangelia – podle Bohdanky, Paulity, Marty a Jana. Výjimkou v pojmenování je vyprávění o osudu nejmladší z řeholnic, jež autorka nazvala *Agnieszčíným pláčem*.

Děj je doplňován již zmiňovanými fiktivními dokumenty. Najdeme mezi nimi velké množství dopisů, situační zprávy, vězeňské spisy, operativní svazky, výslechové protokoly, ale i e-mail nebo přepis magnetofonového záznamu.

Z hlediska kompozičních postupů, jež se uplatňují při výstavbě díla, rozlišuje Lederbuchová (2007) kompozici chronologickou, retrospektivní, kronikářskou, kompoziční postup proudu vědomí a kompoziční postup tříště. Můžeme se však setkat také s kompozicí

rámcovou, epizodickou či řetězovou (Peterka, 2007). Řada autorů současné prózy využívá ve svých dílech více kompozičních postupů, jež se vzájemně prolínají.

V *Bílé Vodě* kombinuje Tučková kompozici chronologickou a retrospektivní. Kompozice chronologická, založená na respektování přirozeného časového průběhu událostí, (Lederbuchová, 2002), se uplatňuje především v kapitolách vyprávěných z pohledu hlavní hrdinky. Zápisky z *Tobiina deníku*, stejně jako většinu „evangelií“, můžeme vnímat jako svého druhu vzpomínky, jež objasňují některé události. Pro jejich zachycení použila autorka kompozici retrospektivní, jejíž smysl spočívá v přerušení chronologického toku událostí za účelem návratu do minulosti (Pavera; Všetická, 2002).

3.4 Čas

Děj *Bílé Vody* se odehrává ve dvou časových rovinách, které jsou ohraničeny konkrétními daty.

První rovina, v níž sledujeme především příběh hlavní hrdinky, zachycuje rozmezí let 2007 až 2018. Čas v této rovině plyne poněkud nerovnoměrně. Nejdéle setrváme v období od května do prosince 2007. Následují dvě kapitoly z ledna 2008 a poté skok do roku 2018, v němž kniha končí. Zřídka se v této rovině setkáme také s krátkými propady do Leniny minulosti, jejichž dataci však můžeme pouze odhadovat. Výjimku tvoří vzpomínky na smrt Lenina syna. Tuto tragickou událost hrdinka datuje velmi přesně: „*Protože dnes to byly právě dva měsíce. Osm týdnů. Šestapadesát dní. Tisíc tři sta čtyřicet čtyři hodin, osmdesát tisíc šest set čtyřicet minut...*“ (Tučková, 2022, s. 54). Později se z Lenina výslechového protokolu dozvídáme, že k Antonínově úmrtí došlo 27. března 2007.

Druhá rovina je vymezena roky 1950 až 2005, během nichž vznikl Tobiin deník. Plynutí času je i v této rovině většinou nelineární. Například po rozsáhlém zápisku z května 1956 se Tobie znovu chopila pera až o osm let později. Rovněž četnost deníkových záznamů se liší. Nejčastěji se matka představená svěřovala deníku v 50. a 70. letech, nejméně pak v letech osmdesátých. Za zmínku stojí, že Tobie své zápisky opatřovala přesnými daty, jež často doplnila názvy důležitých církevních svátků. Například: „*sobota 12. května, o svátku sv. Pankráce*“ (Tučková, 2022, s. 105) či „*úterý 25. března, o slavnosti Zvěstování Panně Marii*“ (Tučková, 2022, s. 120). Poslední exaktně datovaný zápis pochází ze 17. března 1999. Pak už Tobie – zřejmě vinou zhoršujícího se zdravotního stavu – psala místo dat pouze otazníky.

Románová evangelia stojí na pomezí těchto dvou časových rovin. Většinou jde totiž o vzpomínky odehrávající se v minulosti, ale vyprávěné v románové současnosti.

3.5 Prostor

Jak napovídá název románu, většina děje se odehrává v obci Bílá Voda. Konkrétně se ocitáme v tamním klášteře, jenž komunistickému režimu léta sloužil jako internační středisko. Ačkoliv s hlavní hrdinkou přicházíme do zapadlé vsi na česko-polských hranicích dlouho po revoluci, zjišťujeme, že se mnoho nezměnilo. Odlehlou lokalitu, do níž jezdívá jediný autobus, obývají pouze stárnoucí řeholnice a pacienti psychiatrické léčebny. Celé místo budí dojem rozkladu, zmaru a zapomnění. Zchátralý kostel a klášter, přilehlý hřbitov, pustý poutní vrch. Díky rozsáhlým a detailním popisným pasážím před námi toto prostředí vystupuje velmi plasticky: „*Ted' z něj byla pustina se zdusanou hlinou kolem vyschlé kašny, o níž se opíralo torzo rezivějícího vozu s jediným kolem. Sloupy ambitu i fasáda horních pater byly stejně jako vnější zdi kláštera rozdrásané loupající se omítkou, okna zaslepená zatlučenými prkny. V rozích dvora byly připevněné omšelé rozhlasové tlampače.*“ (Tučková, 2022, s. 28).

Obec Bílá Voda je skutečná, nachází se v nejsevernějším cípu českého Slezska. Zázračný vrch Mariahilf bychom však v její blízkosti hledali marně, leží o téměř 50 kilometrů jižněji ve Zlatých Horách. V jednom z rozhovorů Tučková vysvětluje, proč se rozhodla poutní místo přenést nad Bílou Vodou: „*Nechtěla jsem čtenáři kazit zážitek tím, že bych popisovala dvě od sebe vzdálená místa, to by výrazně narušilo strukturu příběhu. (...) A jestli by bylo možné popsat osudy internace řeholnic bez toho, aniž by se poblíž kláštera nacházelo poutní místo? Určitě ano, ale to by už nebyl román. Poutní místo se zázračnou mariánskou sochou totiž umožňuje vybudovat situace, které čtenáře odpoutají od reality a vtáhnou přímo do světa fantazie.*“ (Rozbořilová, 2022).

Ryze smyšlené jsou pak obce Ruslava – Lenino rodiště – a Tichnov, odkud byly Evarista s Tobií převezeny do Bílé Vody.

3.6 Jazyk díla

Autorský styl Kateřiny Tučkové čerpá ze všech vrstev českého jazyka. V pásmu vypravěče a fiktivních dokumentech převládá jazyk spisovný. Vytříbeným jazykem se vyznačují zejména dopisy otce Staubera: „*Vězte, že Vaší velkorysosti si nesmírně vážím, neboť – jak zajisté víte – ač věkem stále poměrně mlád, útrapy z lágru dachauského poznamenaly mou schránku tělesnou natolik, že jsem se již chystal uvěřit svým lékařům, že v tom neduhy*

souženém, bělovlasém kmetovi, který se tam ze mne stal, nezbylo nic, čím bych mohl být ostatním platný, a že mi nezbývá než v ústraní očekávat hodinu svou poslední.“ (Tučková, 2022, s. 62). Pásmo postav využívá spíše jazyk hovorový a nespisovný, včetně vulgarismů nebo slangu.

Pro díla Tučkové je typická snaha o diferenciaci mluvy jednotlivých postav. Kromě češtiny proto zařadila autorka do *Bílé Vody* také promluvy ve slovenštině, „*Budte súdruhom vo vláde vďačné, že pre vás našli toto riešenie.*“ (s. 51), a polštině, „*To nie Bóg, to człowiek czyni zło!*“ (s. 103). V dopisech pátera Staubera a spisech biskupa Felixe najdeme rovněž výrazy z latiny, například „*contra auctoritatem Ecclesiae*“ (s. 86) či „*episcopus in spiritualibus pro tota*“ (s. 389). Sestra Bohdanka ve svém vyprávění hojně používá slova z romštiny: „*stariben*“ (s. 211), „*diline*“ (s. 224), „*gádžo*“ (s. 228). V souvislosti s tzv. „vězeňskou univerzitou“, kde se trestankyně svépomocí vzdělávaly v různých oborech, se objevují také slova francouzská: „*c'est délicieux, ma chérie*“ či „*soupe á l'oignon*“ (s. 212).

Za účelem ozvláštňení románového jazyka je v *Bílé Vodě* užitá řada uměleckých prostředků. Tropy jsou v textu zastoupeny zejména personifikací – „*paprsky bodají*“ (s. 11), „*cesta se plazí*“ (s. 15), „*zářivky se rozmžikaly*“ (s. 115), „*kudrny poskočily*“ (s. 298). Z oblasti figur využívá Tučková řečnické otázky, imitující zamyšlení: „*Proč ji tehdy proboha někdo nezastavil?*“ (s. 142), „*Proč hltá každé slovo, které k ní přes zahradu přinese vánek, proč po pěšině nepokračuje k lesu, když ještě před chvílí tolik toužila po samotě?*“ (s. 261).

Velmi hojně autorka používá také přirovnání: „*svírala ji jako smrtka nabroušenou kosu*“ (s. 172), „*zírá na ně jako hladové děcko na výlohu se sladkostmi*“ (s. 261), „*hádká prudká jako povodeň*“ (s. 341).

V románu se objevuje množství vulgarismů, například „*sračky*“ (s. 224), „*pojebaný*“ (s. 304), „*Ukaž píču!*“ (s. 347), „*coura*“ (s. 419) či „*Zhebni, ty kurvo jedna!*“ (s. 539). Typické jsou pro Bohdančino a Janovo pásmo, ve vztahu k řeholnicím je však používají i někteří představitelé kolaborantské církve.

Zajímavé je rovněž využití vězeňského slangu: „*filcunky*“, „*bachařky*“ nebo „*korekce*“ (s. 253).

Dále Tučková používá množství církevních termínů: „*refektář*“ (s. 24), „*škapulír*“ (s. 60), „*lavatoř*“ (s. 159), „*relikviář*“ (s. 219), „*konsekrace*“ (s. 383).

3.7 Charakteristika hlavních postav

Lena

Postavou, z jejíž perspektivy sledujeme většinu děje, je čtyřicátnice Magdalena Lagnerová. Do Bílé Vody přichází jako ateistka, k církvi a víře nemá žádný vztah. Klášter Lena vnímá pouze jako úkryt před okolním světem, místo, kde se jí nikdo na nic neptá. Vůči svému okolí je netečná, nejeví o nic zájem. Raději se užírá bolestnými vzpomínkami a chutí na alkohol. Řeholnicím se snaží vyhýbat a jakoukoliv jejich snahu o sblížení kvituje kousavými poznámkami. Ocení proto, když může o samotě pracovat v klášterní knihovně.

Zatímco Lena třídí staré dokumenty, odkrývá se postupně před námi její temná minulost. Vlastní rodiče jí opovrhovali, neboť si místo dcery přáli syna. V zoufalé snaze dát jim vytouženého dědice prodělala Lena falešné těhotenství. Následně byla rodiči umístěna do psychiatrické léčebny, což její pocit selhání ještě umocnilo. Osamocená, zlomená, toužící po lásce a blízkosti, začala po propuštění dávat své tělo cizím mužům: „*Potřebovala jen chvíli s někým být. Překročit tu neviditelnou hranici, která ji dělila od ostatních lidí, cítit teplo cizího těla, přimknout se k někomu na špinavých záchodcích baru anebo v nedalekém hotelu, a nad ránem utéct a skoncovat s tou přílišnou blízkostí rychleji, než se jí tvář jejího společníka vtiskne do paměti.*“ (Tučková, 2022, s. 261). S některým z nich se jí podařilo otěhotnět, za což byla rodiči vzata na milost. Po porodu si však nebyla schopná k synovi vypěstovat vztah, láska pro ni byla citem příliš bolestným. Lena opět selhala, zklamala, a s tímto vědomím se začala utápět v alkoholu. Z toho důvodu ji rodiče od syna odstříhli, údajně pro dobro všech. Teprve po jejich smrti měla možnost najít si k Tondovi znovu cestu – bylo však už pozdě. On o to nestál. Lenina beznaděj vyvrcholila poté, co omylem zavinila synovu smrt a pokusila se o sebevraždu.

To všechno vypoví zhroucená Lena po útoku „bestie“ Evaristé. Ačkoliv si to nerada přiznává, jako by z ní stará řeholnice slovy „*Pán odpouští i tobě*“ (Tučková, 2022, s. 237) sňala těžké břemeno. Zřejmě i proto se Lena začíná sestrám pomalu otevírat a ochotně naslouchá jejich životním příběhům. Vůči všemu božskému a nadpřirozenému však zůstává silně skeptická: „*Stejně jako nevěřila, že Evarista je v nějakém mystickém spojení s Pannou Marií. Nesmysl! (...) Ostatně, kdyby Panna Maria existovala a kdyby nad Evaristou navíc skutečně držela ochrannou ruku, těžko by připustila, aby tu teď řeholnice žily v tak katastrofálních podmínkách.*“ (Tučková, 2022, s. 257–258).

Zázrak na vrchu Mariahilf, jehož je svědkem, se stane důležitým mezníkem v Lenině dosavadním životě. Uteče z Bílé Vody, aby se vyrovnala se svou minulostí. V rodném baráku,

symbolu všeho jejího utrpení, sama sobě konečně odpustí. Zároveň si uvědomí, že navzdory prvotní averzi jí řeholnice stačily přirůst k srdci, a rozhodne se jim po letech bezpráví vydobýt spravedlnost. Evaristu dokonce nazve svou přítelkyní.

Navzdory veškerému charakterovému vývoji, jímž postava Leny projde, je konec jejího příběhu poměrně těžko uvěřitelný. Ateistka, která po celý život vnímala křesťany jako „*bytosti nacházející se na nižších příčkách evolučního vývoje*“ (Tučková, 2022, s. 113), se stává novou matkou představenou řádu Anežčiných panen. Nezbyvá nám však nic jiného, než tento závěr přijmout a respektovat.

Evarista

Klíčovou postavou románu je bělovodská hrobnice Eva Ralská, řeholním jménem Evarista. Autorka se při tvorbě této svérázné hrdinky inspirovala dvěma ženami. Již zmiňovanou kněžkou Ludmilou Javorovou a jistou anonymní řeholnicí, která roku 1954 veřejně deklarovala svůj nesouhlas s režimem a odmítla se účastnit voleb. Jméno postavy zvolila Tučková zřejmě ze symbolických důvodů. Eva může odkazovat k biblické pramáteři, Evarista pak ke sv. Evaristovi, jednomu z historicky prvních papežů (Děkanát Jeseník, 2022).

V péči řádu Anežčiných panen se Evarista ocitla ve věku tří let, jeho legitimní členkou se stala hned po dovršení plnoletosti. Obláčku absolvovala roku 1950, těsně před vypuknutím „Akce Ř“, spolu s novickou Tobií. Právě z jejího deníku vyvstává Evaristin obraz nejzřetelněji.

Na rozdíl od ostatních řeholnic, jež internaci snášejí pokorně, Evarista rebeluje. Troufalá a prostořeká, popuzuje proti sobě zkorumpované církevní hodnostáře, které neváhá hlasitě usvědčovat z hříchů: „*Nikdo nemůže sloužit dvěma pánům, protože jednoho bude nenávidět a druhého milovat, k jednomu se přidá a druhým pohrdne. Nemůžete sloužit Bohu i majetku!*“ (Tučková, 2022, s. 84). Anežčiny panny i bělovodský páter Stauber nad ní sice drží ochrannou ruku, z jejich úst však zaznívá také kritika: „*Svéhlavá, prudká, bez potřebné pokory, nemluvě o poslušnosti, nevěsta Kristova, která to má s Pánem Ježíšem vždycky raz dva vyřízené, prý nač ty ciráty, když má pro ni tolik práce.*“ (Tučková, 2022, s. 105).

Navzdory vzpurnosti, již rád často dostává do problémů, je sestra Evarista mezi ostatními řeholnicemi respektovaná a oblíbená. Tobie si cení především její ochoty, laskavosti a mimořádné vnitřní síly, s níž zvládá veškerá příkoří. Svlečení z roucha, ztráta syna ani kruté zacházení, jemuž byla podrobena ve vězení, ji nezlomí: „*Ta nikdy neklopila oči, ta se nikdy netrásla. Nehnuly s ní ani stěhuňky, ani filcunky, nehnul s ní výprask, zákaz výhod ani větši*

příděl práce, nehnula s ní korekce, nehnulo s ní nic.“ (Tučková, 2022, s. 253). Naopak se zdá, jako by s každou ranou osudu Evarista sílila a zároveň rostla v očích ostatních.

Z jejího vězeňského spisu se dozvídáme, že mezi ostatními trestankyněmi má dobrou pověst. Evaristu uznávají dokonce i ty, které nejsou věřící, zejména pro její ochotu pomáhat a schopnost stát si na svém. Tobie ostatně píše, že Evaristu si musí zamilovat téměř každý, s kým přijde do styku.

To ovšem zpočátku rozhodně není případ budoucího otce Jana: *„Nesnášel ji, ten její bohorovný klid a trpělivost, nesnášel ji, a kdykoliv měl příležitost, dával jí to najevo.*“ (Tučková, 2022, s. 342). Žádná z jeho podlostí však s Evaristou nehne. Tato výjimečná řeholnice otevře vzdorovitému mladíkovi své srdce a přivede jej na cestu boží.

Podobně ovlivní Evarista životy řady dalších postav – mnohdy dokonce prostřednictvím zázraků. Do Bílé Vody přivolá bouři a zažene tak skupinu výrostků, kteří sestry ohrožují. Při požáru kláštera začne zničenonic silně pršet. Zdá se, jako by řeholnice dokázala číst myšlenky. A nakonec obraz, který v nás může vyvolat otázku, není-li Evarista skutečně svatá. Ve vězeňské cele se vznese ke stropu, zatímco z ran připomínajících stigmata jí prýští krev.

Všemi těmito vlastnostmi jako by Evarista byla předurčena kněžskému poslání: *„Co jejím homiliím chybí na vzletnosti, bohatě nám vrací vřelostí. Tak jak to umí jen ona – hněte naše unavená a ztvrdlá srdce doměkka, z jejích slov hřeje láska, čišší naděje.*“ (Tučková, 2022, s. 510). Až na to, že jí jako ženě kněžství nenáleží. Z podstaty její povahy však nemůžeme očekávat, že by se nechala svazovat pravidly ani zastrašit exkomunikací: *„Potřeba těch, které klepaly na fortunu, by jí to nedovolila.*“ (Tučková, 2022, s. 635). Rozhodne se proto praktikovat dál, a to navzdory hrozícímu nebezpečí.

Evarista i ve věku osmdesáti let, kdy se s ní setkává Lena, zůstává stejná. Štíhlá, s mělkými d'olíčky ve tvářích a hlasem zhrublým kouřením. Navzdory tělu poznamenanému věkem je její duše stále nezdolná. Statečně snáší léta trvajících ústrky, přesvědčená o tom, že nakonec se sestry – a kněžky – dočkají všeobecného uznání.

Rozloučení s touto postavou je téměř mystické, ostatně stejně jako ona sama. *„Někdy musí něco zemřít, aby se mohlo něco nového narodit.*“ (Tučková, 2022, s. 667), pronese, zatímco jsme svědky jejího posmrtného zjevení.

Tobie

Poslední z trojice ústředních postav je matka Tobie, s níž se seznamujeme zejména prostřednictvím jejích deníkových záznamů.

Tobie do řádu Anežčiných panen vstupuje ve stejné době jako Evarista, která se záhy stává její nejlepší přítelkyní. Povahově se však od sebe novicky liší jako den a noc. Tobie je mnohem pasivnější, svou nespokojenost s režimem raději svěřuje deníku, než aby ji dávala veřejně najevo. Ačkoliv Evaristinu vzdorovitost často kritizuje, ve skrytu duše ji obdivuje. Přítelkynino odhodlání totiž Tobii dodává sílu: „*S tou prostořekou holkou po boku není žádné břímě tak těžké, aby se nedalo unést.*“ (Tučková, 2022, s. 107).

Poté, co v důsledku nehody Tobie přijde o ruku, začíná se utápět v sebelítosti. Evaristin bezmezný optimismus – „*S jednou rukou se dá dělat skoro všechno. Vždyť ti zbyla ta pravá!*“ (Tučková, 2022, s. 139) – ji nejprve rozzlobí. Brzy však ocení, že kvůli zranění se alespoň může vrátit ke svému řádu do Bílé Vody. Zde se coby pomocnice matky představené změní v aktivní bojovnici proti komunistické moci.

Jakmile začnou do kláštera přicházet ženy, které jako by z kriminálu posílala Evarista, projeví se další velký rozdíl mezi ní a Tobií. Zatímco v Evaristině srdci je místo pro každého, Tobie tak snadno neodpouští. Hlavně vůči bývalé dozorkyni Saulové je zprvu velmi nedůvěřivá. Podobně skeptická je také k podivínskému biskupu Felixovi a jeho snaze svěřit ženy na kněze. Uznává však, že Evarista se pro kněžskou činnost dokonale hodí, a snaží se ji všemožně podporovat.

Po Evaristině exkomunikaci Tobie propadá chmurám: „*Tolik let. Tolik let práce – a k ničemu. Ten, který pro nás byl celé ty roky skálou, o níž se opíraly naše naděje, ten, který byl pramenem svobody, nás pouhými pár slovy – hodil přes palubu. Bylo mi, jako by mě proud unášel do čím dál větší hloubky a já – stížená náhlou paralýzou – nesnažila jsem se o jediné tempo, o jediné máchnutí ruky. (...) Byla jsem prázdná a slabá jako hadrová loutka, z níž se vysypaly piliny, a jediné, o co jsem stála, byl – pokoj. Ode všech. I od ní.*“ (Tučková, 2022, s. 628–629).

Její melancholie a hořkost jsou ještě umocněny ústrky, kterým musí řeholnice čelit i po revoluci. Začíná navíc trpět stářím a demencí, jež z ní nakonec udělají pomatenou trosku odkázanou na pomoc ostatních sester. Tobiinou labutí písní je jmenování Leny novou matkou představenou.

3.7.1 Vedlejší postavy

Leopold Plojhar

Přestože je Leopold Plojhar v *Bílé Vodě* postavou spíše okrajovou, rozhodli jsme se mu v této podkapitole věnovat pozornost. Plojharova důležitost spočívá ve skutečnosti, že jeho zásluhou byly nezkompromitované církvi zachovány ostatky svaté Anežky České. Ačkoliv po reformě procesu svatořečení z roku 1983 již nebylo třeba ostatků kanonizované osoby, měla jejich existence velký význam především pro románový řád Anežčiných panen.

Je vhodné zmínit, že Leopold Plojhar byl silně inspirován skutečnou osobou, a to někdejším ministrem zdravotnictví Josefem Plojharem.

Stěžejní informace o postavě se dozvídáme z dopisu, který bělovodský páter Stauber adresoval roku 1951 arcibiskupu Šaldovi. Plojharův příběh začíná v bohosloveckém semináři, kde se pro svou píli, bystrost a zvědavost záhy stává nejnadějnějším žákem. Už tehdy však vyplouvají na povrch i temnější stránky jeho osobnosti: „*Pro svůj prospěch by podstoupil leccos.*“ (Tučková, 2022, s. 88). Plojharova vypočítavost se silně projeví během věznění v nacistickém koncentračním táboře Dachau. Zde se přihlásí k polovině německé krve, aby si mohl nárokovat lepší zacházení, a začne spolupracovat s komunistickým odbojem. Od ostatních kněží se pro jejich údajnou nečinnost odvrátí, přistoupí dokonce ke kupčení s jejich životy. Po osvobození je svým někdejším učitelem charakterizován slovy: „*Leopold Plojhar do zajista učiní cokoli, aby ten strašný strach, jaký zažil v nacistickém lágru, už nikdy neokusil, spojí se s jakoukoliv silou, zaprodá duši klidně i samotnému ďáblu, jen pokud bude vědět, že ho před podobnou hrůzou, již ho církev nechala napospas, napříště ochrání.*“ (Tučková, 2022, s. 96–97).

Po válce se Plojhar stává ministrem zdravotnictví a předsedou Mírového hnutí katolického duchovenstva³. Jako tzv. pokrokový kněz horlivě spolupracuje s komunistickou mocí, ale je zjevné, že tak činí ze strachu: „*Masarykovu ani Slánského chybu já opakovat nehodlám!*“ (Tučková, 2022, s. 183). Nenechává se svazovat církevními regulemi, holduje alkoholu, rád hovoří o ženách. Potrpí si na lichotky a projevy úcty v souvislosti se svými funkcemi.

Během měnících se poměrů 70. let Plojharova moc a popularita postupně upadají. Z ministerského křesla je sesazen, aby jako „exponent starých časů“ nedráždil lid. Kdysi nejmocnější muž československé katolické církve se stává bezvýznamným poslancem. Po smrti

³ Hnutí, jehož prostřednictvím KSČ v letech 1950 – 1968 prosazovala svou politiku v římskokatolické církvi. V čele hnutí stáli tzv. míroví kněží, spolupracující s komunistickým režimem.

otce Staubera jej navíc šírají výčitky svědomí, neboť zjevně tuší, kdo měl prsty v páterově podezřelém úmrtí. To vše se projevuje i na jeho vzhledu: „*Pohubl, ramena mu poklesla, v zádech byl nahrbený, jako by se vláčel s nějakým těžkým břemenem, a černý oblek, který mu pod krkem i tentokrát spínal kněžský kolárek, na něm téměř visel. Největší proměny však doznala jeho tvář – odulé líce měl protkané sítí červených žilek a od nosu k bradě se mu do nich zařezávaly hluboké rýhy, strhávající s sebou koutky úst a propůjčující mu výraz hořkosti a nestráveného zklamání.*“ (Tučková, 2022, s. 443).

Nakonec se Plojhar jeví jako pouhý stín svého někdejšího já – zchátralý, směšně bezmocný, opovrhovaný řádovými věřícími i svými chleboďárci, paralyzovaný strachem. Tomuto smutnému výčtu navzdory však vykoná skutek, jenž má jako jediný dobrý připadnout na misku vah před Božím soudem. Sdělí otci Janovi, že během archeologického průzkumu Anežského kláštera byly nalezeny ostatky jeho zakladatelky. Plojhara následně ÚV KSČ pověřil, aby se postaral o jejich likvidaci, což poslanec vykonal jen zčásti. Popel vzniklý spálením Anežčiných kostí ukryl a nakonec poskytl k dispozici Anežčiným pannám.

O tragice Plojharovy postavy nejlépe vypovídá jeho smrt. Během návštěvy sovětského velvyslanectví dostane infarkt, načež je nenápadně odklizen do kumbálu na košťata. Zde se „tovaryš pop“ dlouho zmítá ve smrtelných křečích, zatímco významnější soudruzi bujaře oslavují výročí říjnové revoluce.

Rudolf Havraj

Leopolda Plojhara vykreslila autorka jako postavu rozporuplnou, k níž můžeme nakonec pociťovat něco jako soucit. Zato Rudolf Havraj, jehož předobrazem se stal hlavně olomoucký biskup Josef Vrana, je prezentován vyloženě negativně.

Zastavme se nejprve u příjmení románového biskupa. Tučková zjevně vycházela ze slova „havran“, aby evokovala asociaci s příjmením Vrana. Do knihy se navíc v lehce pozměněné formě rozhodla zařadit básně Ivana Martina Jirouse, již o Vranovi složil.

*„V bělostné říze biskup **Vrana**
věří tak, jak mu věří **strana**.
Než trochu je mi s podivem,
že při mši svaté místo křížem
nežehná srpem a kladivem.“*

(Jirous, 2006, s. 77)

Aby smysl básně zůstal nezměněn, rozhodla se autorka „stranu“ nahradit slovem „partaj“. V kombinaci s příjmením „Havraj“ tak vznikl požadovaný rým.

*„V bělostné říze biskup **Havraj**,
věří tak, jak mu věří **partaj**.
Než trochu je mi s podivem,
že mi při mši svaté místo křížem
nežehná srpem a kladivem.“*

(Tučková, 2022, s. 483)

„Největším mysteriem iniquitatis, tajemstvím zla, je, že mívá tak příjemnou tvář.“ (Tučková, 2022, s. 382). Tato slova mladého Rudolfa Havraje dokonale vystihují. Mezi soudruhy, řeholnicemi i lidem proslul atraktivním zevnějškem, pod nímž se však skrývá duše prohnilá a bezbožná. Na post děkana byl dosazen na příkaz shora, nikoliv rozhodnutím konsistoře. Do Bílé Vody přichází s pochybnou pověstí – údajně sem byl přeložen kvůli nezdravému poměru k mládeži. Není také žádným tajemstvím, že stejně jako ministr Plojhar nedbá závazků plynoucích z kněžství. Se ženou vychovává dva syny, na děkanství navíc zaměstnává nezletilou hospodyni. Oficiální církvi vděčí za to, že nad ním navzdory všem mravním pokleskům drží ochrannou ruku a umetá mu cestu k moci. Havraj je na oplátku ochoten uvést do praxe vše, co je mu vyššími instancemi předloženo.

Na většinu bělovodských udělá děkanův šarm dojem, Evaristu, Tobii ani pátera Staubera však neoklame. Všichni tři poznají, že *„více než prospěchu svého stáda hledí si tento bezbožník výhod, které mu plynou z přízně státního úřednictva“* (Tučková, 2022, s. 383).

Poté, co je Havraj jmenován komisařem klášterů a poutních míst, začne osnovat zkázu jak řeholnic, především Anežčiných panen, tak posvátného vrchu Mariahilf. Jelikož má své lidi všude, zajistí převedení kaple národnímu podniku Rudné doly, přičemž dojde čirou náhodou k opětovnému zmizení Mariiny sošky. To mu však nestačí.

Provokován Evaristovým kněžstvím, prosazuje vůči sestrám ryze radikální postup: *„Těch pár potvor jsme mohli mít už dávno z krku, kdyby zde byla vůle, ale protože tato zde není, protože mi stále svazujete ruce, páchají podvratnou činností v mé diecézi dál.“* (Tučková, 2022, s. 620). Rovněž otázku nálezu ostatků Anežky České by se na rozdíl od Plojhara nezdráhal okamžitě vyřešit jejich zlikvidováním.

Biskupova smrt je rovněž symbolická – praskne mu srdce toho večera, kdy v Římě dojde ke kanonizaci Anežky České. Snad se tím vyplní proroctví, jímž Evarista Havraje kdysi varovala, totiž že Anežčini nepřátelé nepřežijí její svatořečení.

Nenávist, již Havraj choval vůči Evaristě, zdědí i jeho synové. Přesvědčení, že řeholnice mohla za biskupovo úmrtí, rozhodnou se pomstít. Evaristino auto vytlačí ze silnice do srázu právě oni.

3.8 Motivy

Motiv je nejmenší významovou jednotkou v tematické výstavbě literárního díla, již nelze dále dělit (Krč; Zbudilová, 2012). Kateřina Tučková v *Bílé Vodě* pracuje především s motivy ženského kněžství, ženské emancipace, odpuštění a víry v Boha.

Ženské kněžství

Nejdůležitějším motivem románu je bezpochyby ženské kněžství. Svěcení žen na kněze odporuje kanonickému právu. Tučková však v knize prostřednictvím tajného biskupa Felixe, inspirovaného skutečnou osobou, předkládá množství pádných argumentů pro větší zapojení žen do církevní praxe. Rozebírá aspekt historický, teologický, kulturně-antropologický a pastoračně-sociologický.

Předně Felix upozorňuje, že svěcení žen ve skutečnosti vychází z tradice, neboť Ježíš vyzdvihl ženy na úroveň mužů a učinil je součástí své družiny. Po ukřižování to byly právě ženy, vedené Marií Magdalskou, jimž se Ježíš zjevil a vyslal je zvěstovat radostnou zprávu o zmrtvýchvstání. Kromě těchto prvních „apoštolů“ jsou zmiňovány také manželky kněží, jež často zastávaly role nejvyšších představených lokálních církví. Později se ovšem začaly ozývat hlasy, požadující vyloučení žen – hříšných a nečistých bytostí – z vedení církve. V 11. století byl do kodexu kanonického práva zanesen rezultat, podle nějž se knězem může stát pouze muž. Jedině on totiž na zemi může představovat Krista. Biskup Felix však zdůrazňuje, že toto pravidlo vyšlo z historických, nikoliv věroučných důvodů, a lze je proto rozporovat.

Aspekt teologický poukazuje na fakt, že ke kněžství povolává sám Bůh. Člověk – muž i žena – rozhodnutí přijme, neboť se v něm automaticky rodí neutlumitelná touha boží vůli naplnit. Církevní exponenti nemají právo v tomto Bohu odporovat.

Z hlediska kulturně-antropologického nelze vzhledem ke stavu moderní společnosti vnímat ženu jako bytost, jež potřebuje mužské vedení. Proč by tedy ženy nemohly být soběstačné také v oblasti církve? Felix zohledňuje i praktickou stránku věci. Pro ženy bude jistě přirozenější a snazší, svěřovat se se svými starostmi kněžce, která jim lépe porozumí.

Nakonec biskup Felix připomíná, že v době nesvobody a utlačování církve se ženy velmi vyznamenaly. Organizovaly, bojovaly a trpěly spolu s muži, mnohdy dokonce více než oni. Proč by měly v internačních střediscích, kam státní moc posílá pouze prověřené a zkorumpované kněze, riskovat svou spásu?

Biskupu Felixovi (románovému i skutečnému) se podařilo uvést myšlenku ženského kněžství do praxe. On i jeho kněžky se však museli potýkat s nepochopením a odporem řadových věřících. Tradice mužů-kněžích je v římskokatolické církvi dodnes natolik zakořeněná, že bude jistě stát ještě mnoho úsilí, aby si kněžky vydobily své místo na slunci.

Ženská emancipace

Motiv kněžek vychází z konceptu ženské emancipace. Bělovodské řeholnice čtenáři dokazují, že muže ani jejich pomoc nepotřebují. Poté, co byly v pustém pohraničí izolovány od okolního světa, navíc bez faráře a odkázané na dobrou vůli soudruhů z církevního odboru, vzaly věci do vlastních rukou. Sestry, které uměly zedničit, chátrající klášter opravily, ty výtvarně nadané jej dokonce opatřily freskami. Aby se v zimních měsících, kdy je cesta do Bílé Vody prakticky nesjízdná, nemusely doprošovat zásobování, vysázely v rajské zahradě zeleninu a ovocné stromy, začaly chovat zvířata. Prostřednictvím Evaristy si rovněž, ač nelegálně, zajistily kněžské služby. Mužům, v čele s Rudolfem Havrajem, se řeholnice zlomit nepodařilo.

Z moci mužů se vymanily také postavy Agnieszky a Leny. O mladé Polce vždy rozhodovali jiní – otec, bratři, její snoubenec Maček. Ve chvíli, kdy se Agnieszka dozvěděla, že je těhotná, se jim však vzepřela. Utekla z domu, na vlastní pěst se vydala do Česka na potrat a poté našla útočiště v Bílé Vodě. Mezi řeholnicemi, jež ji neodsoudily a vlídně přijaly do své komunity, našla své místo. Lena pak během pobytu v klášteře pochopila, že k pocitu naplnění v životě nepotřebuje muže ani jejich uznání.

Odpuštění

Dalším důležitým motivem románu je odpuštění. Tento motiv je spjat především s hlavní hrdinkou, jež trpí výčitkami svědomí kvůli smrti syna. Lena se nenávidí za to, co způsobila, nejraději by byla mrtvá. Když ovšem její pokus o sebevraždu selže, vsugeruje si, že život pro ni má být trestem. Navíc v ní přetrvává trauma z dětství, protože se „*drala na vzduch tak dlouho, až se její bratr udusil*“ (Tučková, 2022, s. 103), což jí především otec nikdy nepřestal vyčítat. Rodiče zklamala i prodělaným falešným těhotenstvím. Utápí se proto v bolesti a je přesvědčená o tom, že odpuštění si nezaslouží: „*Je odsouzena putovat jako živoucí mrtvola, lidská schránka po okraj naplněná bolestnou ztrátou a neodpustitelným selháním.*“ (Tučková, 2022, s. 58). Teprve po důvěrném rozhovoru, který vede s Evaristou, si Lena začne uvědomovat, že ve skutečnosti vinna není. Bratrova smrt, pseudocyesis, Tondovo úmrtí – to všechno byly jen nešťastné náhody. K úplnému odpuštění sobě samé však Lena dospěje až na samém konci *Bílé Vody*.

Motiv odpuštění je důležitý také v příběhu Evaristy. Navzdory všemu, co si za léta totality vytrpěla, nechová řeholnice vůči svým nepřítelům zášť. Například krutou vězeňskou dozorkyni Saulovou, jež se vyžívala v jejím utrpení, je Evarista dokonce ochotná bez většího váhání přijmout do řádu: „*To byla celá Evarista. Budoucnost nečekané návštěvnice mohla zničit jediným posunkem, jímž by si s matkou Benignou připomněly ponížení, kterému je Saulová léta s požitkem podrobovala, všechny ty křivdy a příkoří, které si obzvlášť na ni schválně vymýšlela, ale ona – udělala pravý opak.*“ (Tučková, 2022, s. 315). Stejně tak vzala pod svá křídla také referentku Teličkovou, která na internované sestry roky donášela. Poté, co ji a její děti začal ohrožovat manžel, byla řeholnicemi nejprve ukryta, poté ubytována v klášteře.

Víra v Boha

Motivem, který přirozeně prostupuje celou *Bilou Vodou*, je víra v Boha. Ta je v knize nahlížena z perspektivy postav odjakživa věřících i k víře přivedených. Zatímco pro řeholnice, pátera Staubera a vysoké církevní představitele je víra nezbytnou součástí života, postavy jako Lena, Jan nebo Paulita jí zprvu opovrhují. Teprve zázraky, jichž jsou svědky, je přivedou na cestu boží. Zmiňovaná trojice dokonce vstoupí do řádu. Obzvlášť v případě sestry Paulity je však toto rozhodnutí poměrně těžko uvěřitelné.

Paulita, ateistka a vyučená obuvnice z chudé rodiny, v životě toužila po jediném. Dostat se z dvoupokojového domku, v němž se tísnila s otcem a čtyřmi sourozenci. Zatímco ve fabrice by si na vlastní bydlení vydělala jen těžko, práce u vězeňské ostrahy nabízela služební byt hned při nástupu. Paulita neváhala. Po pouhém roce, s naučenými stranickými hesly a poučkami, nastoupila soudružka Saulová do služby v kriminále. Zde si brzy získala pověst jedné z nejsadističtějších dozorkyň. Opilá ničím neomezenou mocí, vyžívala se v utrpení „*všech těch vesnických i městských zbohatlic, které ještě nedávno bez milosti draly kůži z obyčejných, udřených lidí, jako byl její táta*“ (Tučková, 2022, s. 253). Líbilo se jí, když z ní vězeňkyně měly strach – všechny, až na jednu. Evarista se nebála. Když ji Saulová zavřela do cely s kriminálnicí odhodlanou pro výhody zabíjet, ochránila řeholnici samotná Panna Marie. Poté, co tento zázrak Saulová spatřila, změnil se její život navždy. Ze zaměstnání dala výpověď a celých sedm let se snažila vyrovnat s tím, co viděla. Nakonec, roku 1968, vstoupila do řádu Anežčiných panen jako sestra Paulita.

V letech 1950 až 1988 řehole v zásadě nemohly přijímat nové členky. I v uvolněné atmosféře léta 1968 měly šanci pouze postulanky, jež projevíly zájem o řádový život do roku 1950. Vstup bývalé příslušnice komunistických bezpečnostních sil do bělovodského klášteřa,

jenž se nacházel pod přísným státním dohledem, je podle Stanislava Balíka (2022) jednoduše nemožný.

Je pravděpodobné, že po zkušenosti se zázrakem by Saulová začala věřit v Boha, případně docházet do kostela. Domníváme se však, že vstup do řádu je v případě této postavy nevěrohodný, obzvlášť uvědomíme-li si, jakou nenávist k řeholnicím ve vězení chovala. Je také otázkou, zda by dozorkyně, jež konkrétním sestrám léta ubližovala (a mnohdy dokonce usilovala o život), vůbec byla do jejich řádu přijata. Tučková nicméně věří, že ano. A tak je to právě Evarista, která je ochotná Saulovou přivítat v řádu i ve svém srdci, ačkoliv toho od ní vytrpěla nejvíce.

V případě Jana působí obrat na víru i vstup do řádu o něco přirozeněji. Jan přichází do Bílé Vody jako mladík, jenž nezná své rodiče a hledá sám sebe, navíc poté, co se zapletl se špatnou partou. K víře v Boha jej přivede Evaristou vykonaný zázrak, načež nalezne své poslání v kněžství. Obdobně je tomu u Leny, přesvědčené ateistky, která je po smrti syna zoufalá a tápe životem. Také ona spatří zázrak, který ji přiměje věřit. Ještě předtím ji však Tobie určí novou matkou představenou, jíž se po letech skutečně stane. Tento závěr Lenina příběhu v kontextu celého románu hodnotíme jako nepřilíš uvěřitelný a nadbytečný.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zanalyzovat a interpretovat nejnovější román Kateřiny Tučkové *Bílá Voda* a postihnout jeho význam pro současnou literaturu.

V první kapitole jsme se seznámili s autorčíným životem a tvorbou. Blíže byla představena její nejvýznamnější díla *Vyhnání Gerty Schnirch* a *Žitkovské bohyně*.

Následující část práce se již plně věnovala *Bílé Vodě*. Nejprve jsme přiblížili okolnosti vzniku díla. Cenným zdrojem informací pro tuto kapitolu byly především rozhovory s autorkou. Poté jsme z úryvků odborných recenzí sestavili hodnocení románu literární kritikou.

Abychom lépe porozuměli té stránce příběhu, jež pojednává o perzekuci ženských řeholních řádů v komunistickém Československu, rozhodli jsme se do práce zařadit také kapitolu, jež vysvětluje příčiny, průběh a následky těchto událostí.

Následně jsme přistoupili k rozboru románu jako takového. Žánrově jsme *Bílou Vodu* klasifikovali jako historický román. Podali jsme stručný výklad dějových linií a popsali kompoziční výstavbu díla. Důraz byl kladen na titul a čtyři hlavní oddíly románu. Vymezili jsme čas a prostor, v nichž se děj odehrává. Zanalyzována byla též jazyková stránka *Bílé Vody*, kdy do popředí vystoupila autorčina snaha o stylizaci řeči jednotlivých postav. Poté jsme charakterizovali ústřední trojici ženských hrdinek a také dvě postavy mužské. Jejich zajímavost spočívá ve skutečnosti, že byly silně inspirovány skutečnými postavami, což je zjevné už z jejich příjmení. Nakonec jsme se věnovali nejvýznamnějším motivům díla: ženskému kněžství, ženské emancipaci, odpuštění a víře v Boha.

Co se týče našeho vlastního hodnocení *Bílé Vody*, oceňujeme především téma, jež dosud nebylo beletristicky zpracováno. Tučková znovu, stejně jako ve *Vyhnání Gerty Schnirch* a *Žitkovských bohyních*, prokázala schopnost proměnit historická fakta ve čtivý příběh. Kvitujeme také způsob, kterým autorka seznamuje čtenáře s řeholním životem a jeho pravidly. K románu jsme přistupovali jako laici, neznalí církevních reálií, a přesto jsme si z jeho četby odnesli kvalitní zážitek.

Zmiňme však také aspekty románu, jež hodnotíme kriticky. Předně se jedná o některé momenty příběhu, jež působí uměle, nuceně. Takto vnímáme například závěrečné zjištění, že postavy Leny, Jana a Evaristy jsou v příbuzenském vztahu. Rovněž Lena coby nová matka představená na konci románu se jeví jaksi nepřírodně.

V jednom z rozhovorů Tučková prozrazuje, že první verze *Bílé Vody* byla psána z pohledu sestry Evaristy, jež rekapitulovala svůj život coby perzekvovaná řeholnice a později kněžka. Postava Leny v příběhu chyběla (Svobodová, 2022). Odvažujeme se říci, že kdyby byla autorka u této verze zůstala, příběh by neutrpěl. Naopak by děj plynul svižněji a měli bychom možnost nahlédnout do nitra výjimečné postavy, jíž Evarista bezpochyby je.

Cílem Tučkové bylo vzdát *Bílou Vodou* hold statečným ženám, jež roky trpěly komunistickou zvůlí, a přesto zůstaly nezlomeny. Uchovaly si svou víru, laskavost, nezištnou ochotu pomáhat. Ačkoliv dnes klášter v Bílé Vodě zeje prázdnotou a většina řeholnic je po smrti, zaslouží si, aby jejich příběhy nebyly zapomenuty. Hlavní smysl díla vidíme právě v tom, že je jejich věčnou připomínkou. Doufáme, že k uchování památky řeholnic přispěje i tato bakalářská práce.

Seznam použitých zdrojů

Primární literatura:

- TUČKOVÁ, Kateřina, 2022. *Bílá voda*. Brno: Host. ISBN 978-80-275-1057-3.
- JIROUS, Ivan Martin, 2006. *Magorovy labutí písně*. 5. knižní vyd. Praha: Torst. ISBN 80-7215-296-3.

Sekundární literatura:

- BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ, 2007. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 978-80-7325-311-0.
- EDER, Kryštof, 2022. Kladivo na řeholnice. *Host*, roč. 38, č. 5, s. 48–49.
- FASORA, Lukáš et al., 2020. *Sto tváří, sto příběhů: vybrané osobnosti v dějinách Filozofické fakulty Masarykovy univerzity*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-9382-9.
- JAVŮRKOVÁ, Štěpánka, 2023. Zpráva z konference Fenomén Bílá Voda: Kontexty. *Česká literatura: časopis pro literární vědu*, roč. 71, č. 5, s. 688.
- KAPLAN, Karel, 1993. *Stát a církev v Československu v letech 1948–1953*. Brno: Doplněk. ISBN 80-85765-27-6.
- KRČ, Eduard a Helena ZBUDILOVÁ, 2012. *Úvod do teorie literatury: literární terminologie a analýza literárního díla*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2903-8.
- LEDERBUCHOVÁ, Ladislava, 2002. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Jinočany: H & H. ISBN 80-7319-020-6.
- MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA, 2004. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka. ISBN 80-7185-669-X.
- NEZBEDA, Ondřej (ed.), 2022. Obdivuhodné gesto, nebo dobrý román? *Host*, roč. 38, č. 5, s. 50–55.
- PAVERA, Libor a František VŠETIČKA, 2002. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc. ISBN 80-7182-124-1.
- PETERKA, Josef, 2007. *Teorie literatury pro učitele*. 3. vyd. Jíloviště: MME Mercury Music & Entertainment. ISBN 978-80-239-9284-7.
- PETRŮ, Eduard, 2000. *Úvod do studia literární vědy*. Olomouc: Rubico. ISBN 80-85839-44-X.
- VAŠKO, Václav (ed.), 2007. *Dům na skále. 2, Církev bojující: 1950 – květen 1960*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. ISBN 978-80-7192-892-8.

- VLAŠÍN, Štěpán, 1984. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel. ISBN 22-141-84
- VLČEK, Vojtěch (ed.), 2005. *Ženské řehole za komunismu (1948–1989): sborník příspěvků z konference pořádané Konferencí vyšších představených ženských řeholí v ČR a Českou křesťanskou akademií dne 1. října 2003 v kostele sv. Voršily v Praze*. Olomouc: Matice cyrilometodějská. ISBN 80-7699-195-7.

Kvalifikační práce

- LESÁK, Josef. *O titulech* [online]. Praha, 2010 [cit. 2024-02-10]. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra české literatury. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/22296/DPTX_2010_2_11410_OSZD001_76318_0_86763.pdf?sequence=1.

Internetové zdroje:

- Akce K. Ženské řeholní řády a kongregace. In: *Knihovny.cz* [online]. [cit. 2024-01-30]. Dostupné z: <https://akcek.knihovny.cz/akce-k-reholnice.html>.
- BALÍK, Stanislav (2022). Tučkové bělovodská Šifra mistra Leonarda? In: *Kontexty* [online]. [cit. 2024-02-08]. Dostupné z: <https://casopiskontexty.cz/tuckove-belovodska-sifra-mistra-leonarda/>.
- Bílá Voda – když je všeho příliš. In: *Děkanát Jeseník* [online]. 27.5.2022 [cit. 2024-02-07]. Dostupné z: <https://www.dekanatjesenik.cz/bila-voda-kdyz-je-vseho-prilis/>
- BÍLEK, Petr A. (2022). Recenze: Proč přišla do kláštera. V novém románu Tučkové do sebe všechno zapadne. In: *Aktuálně.cz* [online]. 19.5.2022 [cit. 2024-02-03]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/literatura/recenze-proc-prisla-do-klastera-katerina-tuckova-bila-voda/r~47186586d78511eca25a0cc47ab5f122/>.
- HAVLÍKOVÁ, Magdaléna (2013). Šla jsem pochod smrti jako moje hrdinka, říká spisovatelka Tučková. In: *iDNES.cz* [online]. 12.8.2013 [cit. 2024-02-03]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/onadnes/vztahy/katerina-tuckova-rozhovor.A130806_224224_spolecnost_haa.
- CHUCHMA, Josef (2022). ...a to je co? Jaký je román Bílá Voda a jaká je pozice Kateřiny Tučkové v současné literatuře. In: *Soundcloud* [online]. [cit. 2024-01-30]. Dostupné z: <https://soundcloud.com/user-122611833/a-to-je-co-jaky-je-roman-bila-voda-a-jaka-je-pozice-kateriny-tuckove-v-soucasne-literature>.

- Ludmila Javorová (*1932). In: *Paměť národa* [online]. [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/javorova-ludmila-20200804>.
- NAGY, Petr (2012). Žitkovské bohyně. In: *iLiteratura.cz* [online]. 7.6.2012 [cit. 2024-02-01]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/30165-tuckova-katerina-zitkovske-bohyne>.
- O autorce. In: *Kateřina Tučková* [online]. [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://www.katerina-tuckova.cz/o-autorce/>.
- Ostatní publikace. In: *Kateřina Tučková* [online]. [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://www.katerina-tuckova.cz/ostatni-publikace/>.
- PODSKALSKÁ, Jana (2022). Řeholnice svlékali i znásilňovali. To mě šokovalo, říká autorka knihy Bílá Voda. In: *Deník.cz* [online]. 28.4.2022 [cit. 2024-01-30]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/literatura/rozhovor-katerina-tuckova-bila-voda.html>.
- Předat klíče kněžkám. Kateřina Čopjaková píše o dlouho očekávaném románu Kateřiny Tučkové. In: *Novinky.cz* [online]. 29.4.2022 [cit. 2024-02-08]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-predat-klisce-knezkam-katerina-copjakova-pise-o-dlouho-ocekavanem-romanu-kateriny-tuckove-40395282>.
- ROZBOŘILOVÁ, Adéla (2022). S románovými hrdinkami mě spojuje potřeba prožít s nimi jejich příběh. In: *Český bratr* [online]. 31.10.2022 [cit. 2024-03-05]. Dostupné z: <https://ceskybratr.cz/clanky/s-romanovymi-hrdinkami-me-spojuje-potreba-prozit-s-nimi-jejich-pribeh/>.
- SCHULZOVÁ, Eva (2022). Kateřina Tučková o novém románu Bílá Voda: Většina postav je inspirována skutečnými osobami. In: *Český rozhlas Zlín* [online]. 6.6.2022 [cit. 2024-01-30]. Dostupné z: <https://zlin.rozhlas.cz/katerina-tuckova-o-novem-romanu-bila-voda-vetsina-postav-je-inspirovana-8761666>.
- SVOBODOVÁ, Michaela (2022). S knihou Bílá Voda jsem se trápila deset let. Přepisovala jsem ji třikrát, přiznává spisovatelka Kateřina Tučková. In: *Český rozhlas Dvojka* [online]. 15.4.2022 [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/s-knihou-bila-voda-jsem-se-trapila-deset-let-prepisovala-jsem-ji-trikrat-8725030>.
- Vyhnání Gerty Schnirch. In: *Kateřina Tučková* [online]. [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://www.katerina-tuckova.cz/vyhnani-gerty-schnirch/>.
- Žitkovské bohyně. In: *Kateřina Tučková* [online]. [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://www.katerina-tuckova.cz/zitkovske-bohyne/>.